

Filipstad såsom kurort.

Rydellius, Jan Petter,

22 C h Br.

örsta urval af nytagna

Vyer

från Filipstad och om-
gifningar till billi-
gaste priser hos

S. J. ÖLANDER

Fotografi-ateliern

(Geijerska gården)

öppen kl.

9 f. m. — 7 e. m.

Porträtter, Grupper,
Reproduktioner
i alla storlekar.
Billigaste priser!

Välgjortt arbete!

Snabbt utfö-
rande!

S. J. Ölander.

FILIPSTAD SÄSOM KURORT.

(AFTRYCK UR WÄRMLANDSBERG.)
Pris 50 öre.

BAD-
och

BRUNNSGÄSTER
samt Resandel!

Rum billigast vid
Stortorget snedt
emot Stadshuset hos

fru Cederberg.

Doktor

ANDERS LARSSON

(Brunns- och Badläkare)

Bostad: Cederbergska
gården.

Tider: 10—11 f. m. 12—1 e. m.

Geogr. Soc.
VÄRMLAND
(Bn)

J. Magnussons

Diversehandel, Kungsgatan 41, Filipstad.

Stort sortiment af: Matvaror, Specerier, Korta varor, Manufakturor, Manskläder, Damekappor, Skodon, Lädervaror, Glas, Porslin, Hattar, Mössor, Cigarrer, Tapeter, Tricotvaror, Papper, Kuverter, Symaskiner m. m.

Edw. Anderson,

Filipstad,

Rekommenderar: Kappdofflar, Ytterrocksdofflar, Korderojer, Manskläder.

Beställningar af Kappor och Manskläder emottagas och utlofvas ett välgjort arbete.

Ull, Yllegarn och Tricotvaror m. m.

Edw. Anderson.

Filipstads

Nya Bryggeri-Aktiebolag

försäljer:

Pilseneröl, Baierskt öl, Starköl, Svagdricka, Iskällaredricka, Kornmalt, Maltfén, Mäsk och Jäst.

Ångaren uthyres genom Bronellska bokhandeln. Pris: 2 kr.

Daglösen för 1:sta och 1 kr. för hvarje följande timme. För längre tid efter uppgörelse.

Möbel- & Järnhandelsaffär.

Billigaste priser hos

Ida Weijsenburg.

Filipstad

såsom

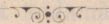
Kurort

af

J. P. Rydelius

(utgifvare af Värmlandsberg.)

“Naturen själf helar sjukdom”.
Hippokrates, 450 år f. Chr.

Filipstad,
Frans Seterssons (Värmlandsbergs) tr.
1882.

Filipsbad

Kurort

U. F. Hebelius

Inledning.

Följande lilla skizz borde skrivas af en medicinskt bildad man snarare än af en estetiker, men läkarne hafva så förtvifladt brådtom med att skriva recepter à 1 kr. stycket, att de omöjligt hinna med mera, t. ex. dessa blad, hvilka mest hafva naturbeundran till upphof.

Man bör emellertid icke fränkänna skizzen all auktoritet, då Tryckfrihetsförordningens § 3 mom. 12 förbjuder alla "lögnaktiga uppgifter och vrängda framställningar till allmänhetens förvillande och förledande".

Dock, det blir blott föga fråga om auktoritet.

Om jag lyckas framställa Filipstad såsom kurort på ett sådant sätt, att badgästerna känna igen sig, så har jag en dels nått mitt ändamål.

Badgästerna äro i regel icke ens medikofilare, utan betrakta världen med mer eller mindre vanliga människoögon, och man skall nu vara god och föreställa sig, att jag är en gammal badgäst i Filipstad, hvilken vill berätta, huru jag haft det eller kunnat hafva det.

Jag kommer att i det följande ofta framhålla Filipstad såsom en framtidens kurort och väcka förslag, som må hända synas djärfva; men man skall icke rycka på axlarna åt mina patriotiska planer, ty det har mången gång händt, att ganska betydande saker vuxit fram ur ett lika ringa ursprung, och att efterverlden varit klarsyntare än samtiden.

I.

Filipstads omgifningar.

Det är alltid otacksamt att med penna söka skildra hvad endast penseln kan framställa. Naturskildringen med bokstäfver förhåller sig till själfva landskapet som ett notblad till den på instrumentet lefvandegjorda musiken. Men likasom musikvännens fantasi redan af nottecknen utan instrumentet kan i sitt inre frammana de harmonier och tongestalter det fattiga bladet så att säga håller bundna, så kan äfven ett för naturens skönhet öppet öga ur en skildring i ord mana fram ett slags bild af det tecknade landskapet.

Få städer i vårt land torde kunna mäta sig med den lilla värmländska bergsstadens, då det gäller omgifningarnes storslagna och hänförande naturskönhet.

Man råkar i själfva verket taflore af den mest olika beskaffenhet, allt ifrån dalarnes väna idyller till fjällens vördnadsbjudande vyer.

De ligga sida vid sida om hvarandra. Det beror bara på, huru högt man stiger.

Älskar Ni att dröja i dalens djup, så skall Ni finna väna, oändligen ljufva, "kom-och-ta-mig-i-famn-partier" med brådskan-
de, skummande och larmande, i tusen lyn-
gor från sten till sten sig framstörtande
fjällbäckar, som erbjuda vatten af klaraste
kristall och vattna riktiga blomsterbäddar
till stränder, skaggade af kyska, hvitstam-
miga björkar och gamla, skäggiga granar.

Älskar Ni åter höjden, som ju ligger
"närmare himlen", så var god och klättra
med uppför fjällens sidor eller gå med
på de slingrande stigarna, så skall Ni
få se upprullas för Eder stora, vidsträckta,
allvarliga, fjällomfattade taflor med blan-
ka, i sund och vikar, af skär, holmar och
öar söndersplittrade sjöar, med både nakna
och skogklädda berg och höjder, och
med människolif, med stad och byar.

Sådana taflor har badgästen i Filip-
stad att minnas.

* * *
Filipstad har sedan längre tid en
brunns- och badinrättning vid Kahlhyt-
tan, invid Fernsjön, en af de tre sjöar
som så att säga mötas i staden, en brunns-
och badinrättning som vunnit rättvist
erkännande och sett sina badgäster år
efter år ökas i antal.

Sedan vi företagit några små utflykter
i omgifningarna, skola vi samlas i brunns-
salongen.

Alltså, först till fjälls!
 Hvad sägs om ett sanatorium på Stor-
 höjden?

* * *

Den som ankommit med Östra Värmlands järnväg till Filipstad har säkert beundrande blickat upp mot den höga och branta fjällvägg, som reser sig till höger, innan tåget inlöper på den öfrigt mycket anspråkslösa stationen.

Det är det s. k. Hastaberget.

Öfverst uppe på höjden ligger en liten stuga. Dit upp skola vi att börja med begifva oss.

Man har tvänne vägar att välja på.
 Man kan från den till artisten Chr. Wallroths nätta villa vid foten af fjället ledande vägen afvika, strax sedan man gått förbi Kakelugnsfabriken, och klättra upp från sten till sten den slingrande stigen, som stundom är brant som en stege, stundom smyger sig vågrät utmed bergets sida, stundom öppen mot skyn, stundom öfverskuggad af tätta löfverk eller vidtutgrenade granar. Ni kan föreställa Er, att Ni klättrar i alperna. Stigen är tröttsam, men den leder snabbt till höjden och må gerna väljas uppför, men man kan rasta i backen, andas ut, njuta af doften från skogens linnéa och af de nya tafflor som vidga sig, allt efter som man stiger upp.

Den varmhjärtade, för allt skönt i naturen och lifvet öppne, snillrike författaren August Blanche stod sommaren 1839 således för 50 år sedan på denna höjd, och jag vill låta hans penna skildra en solnedgång deruppe. Solnedgången är sig lik ännu i dag.

August Blanche talar:

“Aftonen före min afresa från staden såg jag från ett utom staden beläget berg, kalladt Hastaberget, den skönaste sol jag någonsin sett nedgå.

Öfver mitt hufvud hvälfde sig himmelen lik en koppardôme med yttersta kanterna af den högsta glans, under hvilken grupper af lätta, genomskinliga guldskyyar sväfvade, som, ju mera de aflägsnade sig från vestern, desto mer bleknade och förtunnades. Fästadt vid dômes å ena sidan och vid den nedgående solen å den andra, utbredde sig ett smaragdfält med fransar af det skönaste gredilina i alla möjliga grader omvexlande.

När nu solen i sitt eldhaf nedsteg, och strålarne af dess helgongloria småningom bortdogo, bleknade äfven denna rika färgprakt, som nyss talat lif och odödlighet, och antog en likblå färgskiftning; dock var det, som om jag i de mot östern slocknande anletsdragen läste något annat än döden och grafven — ett mildt, outsägligen ljuft leende spred sig deröfver,

hvilket ofattligt för ögat, likväl genomilade hjärtat med en namnlös tjušnjingskraft. —

Det var den frommes öga, som slocknade för jorden — det var den saliges leende, som ännu sväfvade öfver förstelnade anletsdrag och tändes för himmelen.“

Få personer kunna skåda skönheten i naturen så som August Blanche det kunde. Han skådade uppåt, åt skyn, åt omätligheten, åt solen, åt vester, åt öster.

Den af fjällen omramade taflan blir liten i sin storhet bredvid den, som famnades af öster och vester; men det är dock en tafla, som i hvarje hörn speglar himlen. Åt öster flera klara skogstjärnar, störst Aborrtjärn samt mångbesjungna Daglösen och öfver staden, med kyrkan i förgrunden, åt vester Fernsjön, aftecknande i det stilla djupet Kahlhytte herregård och brunns- och badanstalt, samt öfver åt norr Lersjöns långa band mellan grönskande stränder.

Stugan på fjället är af det mest primitiva byggnadsämne (cyklopiska murar) liksom en hel del andra stugor här uppe bland bergen.

Norr om stugan leder en ganska lättgången skogsstig ned till dalen, på hvars

sluttningar man har flera snygga stugor, rödmålade med hvita knutar, och i hvars botten en bäck skyndar fram med stor brådska. Hvarje droppe skall sedan gnistra i solen i vattenkonsten framför lasaretsbyggnaden nere i staden.

* * *

Det var afton, då vi uppstego på Hastaberget. Till Storhöjden uppstiga vi en morgonstund.

Bestigningen af Storhöjden, liksom af Hastaberget, börjar redan vid Daglösens strand, ty uppför leder hela den timmeslånga vägen.

Mén det är en angenäm väg, ehuru stundom brant. Han följer dalens vestra sida. En regnskur kan ödelägga den en smula, föra bort sanden ur backarne, men icke göra vägen fuktig. På ena sidan skog, mest gran och furu, och på andra sidan: dalen med sina täcka stugor. Å ena sidan linneadoften, balsamisk, ozonrik skogsluft att fylla lungorna med, och å andra sidan dalgången med sin friska grönska, sina branta hagar, fjällväggarna midt emot de trefna boningarna, de små tjärnarne under löfverken att tjusa ögonen med. Vid hvarje krökning af vägen förvandlas taforna, med hvarje backe har man ett nytt, förtjusande parti; vare sig man stiger uppför eller återvänder till staden.

Innan man kommer till s. k. Långliden går man af till höger. Då man alltjämt ser Storhöjden framför sig, kan man icke gå vilse. Stigen klättrar i otaliga slingringar, liksom suger sig fast vid berget. Man har stundom fjällväggen tätt invid sig på ena sidan och på andra sidan ett bråddjup, som skulle vara hiskligare, om det ej vore fylldt med unga granar.

Många stugor ligga på Storhöjden, anspråkslösa och fattiga, men med utsigter af hänförande skönhet.

Öfverst på kullarna har man de mest vidsträckta taflor. Det är icke godt att känna namnen på de berg, som begränsa den fjärran synranden.

Fordom hade man här uppe en s. k. utkik, en "tittertall", som folket talar om, och ifrån denna skulle man kunnat skåda öfver de flesta bergskammarne.

Stående å berget ser man den vackra Yngen, 670 fot öfver hafvet, med sina öar, Persbergs gruffält i norr och Torskebäcken midt öfver i öster, den mångbesjungna Daglösen, 430 fot öfver hafvet, med sina fjärdar, nedåt Daglösens järnvägsstation och sjön Aspen, Filipstad med kyrkan, öfriga vackra byggnader, Spångberget, parker och trädgårdar, öfver staden Fernsjön med kringliggande

landtgårdar, åt vester och norr den långsträckta Lersjön med Storbron och andra verk och upp mot norr Nordmarken. Detta är i största sammandrag inventarieförteckningen öfver en utsigt från Storhöjden.

Det är en af de vackraste vyer man kan få skåda. Man skrifver det med erfarenhet och under tidningsmannansvar. Läsaren vet, att tidningsmannen gäldar dubbla böter, om han gör sig saker till lögnaktiga framställningar.

Först vi kommo upp på fjället rådde öfver nejden den djupaste tystnad. Under vandringen förnummo vi endast den oroliga bäckens entoniga sång djupt i dalen, enstaka ljud af någon yrvaken trast, något kuku från bergens sidor eller bofinksqwitter ur löfdungarne, men då skogens sångare kommit under fund med, att dagen ännu var natt, så tystnade de åter. Filipstad låg ännu i slummer der nere mellan sjöarne, öfvertäckt af på fjällen hvilande skära skyar, genom hvilka vi blickade ned, och hvilka bildade ett slags sänggardiner öfver fridfull stad. Endast en blek purpurrand i öster, en bård öfver gredilint skiftande bergsryggar, förrådde dagens ankomst, men purpurn blef med hvarje ögonblick tätare och drog sig tillsammans till en eldröd strålgloria äfver dagdrottens panna.

Det var som naturen hemtade andan och beredde sig på solens uppgång.

Och så rullade eldklotet upp öfver fjällens synrand, mottaget af ett tusenstämmigt jubelskri från alla naturens röster, och den föregående förtrollningen var bruten.

Denna del af taflan, som blott själens öga uppfattar, kan icke beskrifvas.

* * *

Man bör icke försumma att medtaga en smula matsäck då man promenerar upp på Storhöjden, ty det är icke nästegårdsväg, och sällan torde en måltid smaka schönare än uppe i fjällen.

* * *

Filipstad lämpar sig särdeles väl såsom utgångspunkt för smärre fotvandringar: en ingalunda föraktansvärd fördel för badande familjer.

Medan de gamle sköta sin helsa vid kurorten, kan ungdomen hemta rosor på kind genom fotvandringar, och vill jag anteckna några turer.

1:o) Filipstad — Persberg — Långbanshyttan — Lesjöfors — Råmen — Sundsjön — Hagfors — Filipstad.

2:o) Filipstad — Daglösen — Nykroppa — Herrhult — Gammalkroppa — Nyhyttan — Filipstad.

3:o) Filipstad — Edebäck — Vingäng — Bograngen — Thorsby — Sunne — Frykstå — Karlstad — Kristinehamn — Filipstad.

4:o) Filipstad — Edebäck — Vingäng — Bograngen — Elverum (Norge) — Hamar — Lillehammer

—Gausdals högfjälls-sanatorium—Mjösen—Eidsvold—Lilleströmmen—Kristiania—Fredrikshald—Dalslands kanal—Kristinehamn—Filipstad.

Föröfrigt gifvas tusen tillfällen till de angenämaste utflykter i de närmaste omgifningarna, och man kan öfverlemna att uppgöra resplaner åt hvar och en. Det är ett nöje att uppgöra resplaner.

II.

Nöjen.

Vi hafva redan framhållit de kanske bästa nöjen, som man kan rekommendera badgäster, nämligen utflykter i kurortens hänförande omgifningar, på hvilka utflykter en hvar kan anordna sig helt och hållet efter behag.

Men vi skola framhålla flera.

Den täcka Daglösen inbjuder till de mest angenäma seglatser och roddturer, de praktfullaste "venetianska qvällar" eller regattor och ett ingalunda föraktansvärdt fiske.

Filipstadsborna anordna årligen s. k. regattor, och har jag varit i tillfälle att vara med om flera sådana.

Man samlas på "Borgmästareudden", en hög udde, beväxt med resliga tallar

och kransad med unga björkar, vid sundet mellan tvänne fjärdar, något söder om Sommarro, borgmästare Th. Hammargrens villa, af tjusande belägenhet. De präktigaste vyer erbjuda sig i söder öfver skogklädda uddar, grönskande fält och blanka fjärdar samt i norr öfver staden med den ståtliga kyrkan och Bergmästaregården i förgrunden, speglande sig i det dunkla djupet.

Under sådana aftnar bildar staden ett enda stort koteri, der hvar och en söker göra sitt bästa till det helas glans.

När skymningen fält sin slöja öfver slumrande våg, ter sig den hemvändande regattan såsom en österländsk saga af yppigaste fantasi. Hvarje båt är från topp till bord behängd med lyktor i alla möjliga färger, och dessa tyckas röra sig i skyn såsom de mest fantastiska figurer, då mörkret döljer vanter och rår. Då lyktorna afspegla sig i vattnet, synes allt fördubbladt, och med anbringandet af bengaliska eldar söker man ytterligare höja effekten. Musik medföres alltid.

Efter ankomsten till staden, improviseras bal å Spångberget, det vackra utvårdshuset, till hvilket jag senare vill föra läsaren.

Daglösen, som fordom erbjöd mycken liflighet såsom första länken i nu af Östra Värmlands Järnväg ersatta kanal-

leden mellan Filipstad och Kristinehamn, trafikeras nu mera af blott en enda liten ångslup "Daglösen", hvilken utan att göra regelbundna turer uthyres pr timme för färder omkring den hänförande bergssjön.

Till segelturer och fiskfärder kan man lätteligen erhålla tillfälle, då man skall finna så väl stadsborna som närgränsande landtbefolkningen mycket tillmötesgående. Man skall derunder få ett begrepp om den allmänt och välförtjänt beprisade värmländska gästfriheten.

Skildringen af nöjena för oss nu ändtligen till brunnssalongen, ty vi måste teckna en brunnsbal.

Kahlhytte brunns- och badanstalt, som gerna kunde fått det mera upplysande namnet "Filipstads brunns- och badanstalt", är en liten idyll i bergslagen, en kvarts timmes vacker, lättgången och med hvilobänkar försedd promenad vester om staden.

Brunnshuset, under samma rödtegel-tak brunnssalong, toalettrum (eller damrum), badrum och gamla berömda källan, ligger i skogsbrynet vid stranden af Fernsjön, och har man från brunnshusets veranda en vän utsigt öfver sjön och upp mot blånande höjder. Staden åter gömmer sig i sin dal, förutom Bergslagernas Järnvägs prydliga stationshus,

som visar sig midt öfver sjön, och kyrkan, hvars torn aftecknar sig mot Hastaberget.

Man känner sig vara på landet, en bit utan för sin dagliga äflan och id.

Men det var balen jag ville minnas.

Solen har dragit "skyarnas dok öfver kindernas brand", och en behaglig bris blåser fram genom parken och krusar Fernsjön. De hvita neckrosorna invid stranden höja och sänka sig varligt med vågen. Promenaderna i den täcka furuskogsparken vimla af luftigt ljusklädda damer och uppvaktande kavaljerer. De sommarglada dräktörna afteckna sig förtjusande mellan trädens dunkelgrönt.

I brunnssalen äro tidningsborden länge sedan utrymda och friskt grönt pryder väggar och fönster. I vällustiga rytmer böljar valsens fram, sprittande glad går polskan, sirligt figureras i fransösen. Stadens och ortens ungdom är talrikt samlad.

Till nöjena vill jag äfven anförä utvärdshuset Spångberget.

Nu vill jag icke förleda "den som sköter helsan" att afvika från af hüs- och lifläkaren föreskrifna dieten, men så mycket kan jag säga, att Spångberget i de flesta fall har rarieteter att bjuda på, och ät äfven den enklaste lilla sexa smakar förträffligt på Spångberget.

Men icke behöfver man öfverskrida sina dietregler för att hafva nöje på Spångberget, då det nog finnes "oskyldiga" saker att requirera.

Utsigten från det högt öfver staden belägna utvårdshuset är verkligen präktig, och skuggan i parken erbjuder riklig svalka. Der kan man njuta sitt dolce far niente eller motionera sig å kägelbanan.

Ofta bjuder värdshuset äfven på musik, antingen gratis eller mot låg entré.

Ingen främling, som besöker Filipstad sommartid, försummar att göra sin visit på Spångberget, som torde vara ett bland de af naturen ymnigast utrustade s. k. utvårdshus i vårt land och för brunns-gäster bör det äfven vara en vederqwickelse, derest de icke föredraga de vilda fjällen och de promenader vi här ofvan föreslagit.

Midt i staden erbjuder äfven s. k. Holmen den angenämaste vistelseort, en verksam tillflykt i sommarqvalmet (lik-som de många andra vackra trädgårdarna, ifall man inhyrt sig så att man får njuta af dem). Vattnets sqvalpande i elfven och plaskandet från den nätta vattenkastaren så att säga transporteras från hörsel- till känselnerverna, och man känner den behagligaste svalka under de tätta skuggiga trädgrupperna. Från Holmen har man dertill en förströande utsigt öfver

kommersen på torget under torgdagarna och öfver den mycket anlidade esplanaden framför Stadshuset. De goda sofforna, framför hvilka oftast finnas bord, uppsökas flitigt af handarbetsande eller romanläsande damer och tidningsstuderande herrar. Någon gång kan man äfven få se ett litet kafferep anordnadt på Holmen.

Strömparterren, en liten halfmånsformad holme på norra sidan af Stortorgsbron, har just i sommar blifvit färdig.

Vidare får man icke glömma den synnerligt vackra promenadvägen utmed Daglösens vestra strand. Denna, som tillkommit genom enskilda personers uppoffringar och som förbi Kallbadhuset i staden följer alla Daglösstrandens slingringar och bugter, lofvar att blifva en af de mest anlidade promenadplatserna.

Vackra frekventerade promenadplatser äro utom denna förtjusande strandväg äfven esplanaden framför Stadshuset, dito framför Sparbankens hus och Allégatan.

I detta sportens tidevarf torde ätven intressera någon, som vill njuta sina feriers ro i Filipstad, att här finnas tvänne präktiga skjutbanor: Svenska Jägarförbundsafdelningens och Filipstads skyttegilles. Den förra har den allra vackraste belägenhet invid Daglösen ett

godt stycke utan för staden. Under pågående skjutöfning gör ångslupen Daglösen regelbundna turer dit ut. Stället heter Karlberg. Skyttegillet's skjutbana ligger en kvarts timmes promenad, gångstigar förbi eller öfver den skönaste bland gräfplatser, nya kyrkogården, eller landsvägen till höger, sedan man kommit förbi lasarettet.

*

*

*

Bland de nöjen jag anfört äro många, som icke kunna njutas af egentliga sjuka, men jag har antecknat dem för alla dessa lyckliga, som undan vinterns slit och släp, oro och täflan kunna styra kosan hvart de behaga.

III.

Klimatiska förhållanden.

Få nejder i vårt land torde kunna glädja sig åt ett så i allmänhet godt helsotillstånd som Filipstad och dess omgifningar och detta måste tillskrifvas de fördelaktiga klimatiska förhållandena.

Jag har icke kunnat skaffa mig några siffror till denna i hast nedskrifna skizz, hvarken öfver medeltemperatur, medelbarometerstånd, medelnederbörd eller vind-

riktningar, men jag anser i själfva verket det allmänna helsotillståndet bland befolkningen, under mångfaldiga år iakttaget, vida tillförlitligare än de siffror man kan sätta upp.

Dessutom "de lärde hafva i alla tider tvistat".

Medan t. ex. d:r Braun betraktar plötsliga barometerförändringar såsom nyttiga, stimulerande moment för de viktigare lifsfunktionerna, så anser d:r Reimer oroliga lufttrycksförhållanden såsom ohelsosamma — och prof. Curman betecknar människans förhållande till klimatet såsom "värmeeconomiskt".

Man blir just icke mycket klok på att studera — lärda arbeten!

Utan alla lärda termer torde man emellertid kunna beteckna klimatet i Filipstad och omgifvande bygder såsom ett skogs- och bergsklimat: mildt stimulerande, hög, torr, litet törstig luft med jämförelsevis små omvexlingar både hvad värme- och fuktighetsförhållandena beträffar.

Inflyttade personer försäkra med en mun, att deras helsa aldrig varit så "efterhängsen" som den tid de vistats i Filipstad.

IV.

Ekonomiskt.

Kommunikationerna äro särdeles gynsamma, i det icke mindre än tre järnvägar mötas i staden.

Bergslagernas järnvägar, s. k. stora bergslagsbanan, har i Filipstad afdelningsstation och står i förbindelse med en massa järnvägar under sin 478 kilometers väg mellan Göteborg och Falun. Förnämsta sammanbindningsstationerna äro Öxnered (Uddevalla, Vänersborg, Lidköping, Herrljunga) Mellerud (Fredrikshald, Kristiania) Kil (Karlstad—Stockholm, Arvika—Kristiania) Herrhult (Kristinehamn, nordv. stambanan) Ställdalen (Kopparberg, Örebro) Hörken (Annerfors) Borlänge (Insjön, Krylbo—Stockholm) Falun (Gäfle o. s. v.)

Östra Värmlands järnväg kommer att om något år förvandlas till en Mora—Vänernsbana, och utgör nu mest antitade föreningslänken mellan Filipstad och statsbanenätet (Kristinehamn). Afståndet från Kristinehamn är 58 kilometer.

Filipstad står äfven i förbindelse med Klarelfven genom den smalspåriga, 72 kilometer långa, i dagligt tal s. k. Uddeholms eller norra bergslagsjärnvägen, hvilken äfven genomgår folkrika bygder och i all synnerhet bildar utfartsväg för Värmlands Elfdal.

Skjuts från stadshotellet, beqväm wurst, raska hästar, artig betjäning, möter så godt som hvarje persontåg. Skulle någon gång skjuts saknas, kan man per telefon, som finnes å expeditionsrummen, beställa sådan.

I sammanhang härmed kan anföras, att för den, som önskar göra sina promenader i vagn finnes godt tillfälle att erhålla skjuts så väl å stadshotellet, hvars innehafvare är skjutsentreprenör, som hos enskilde åkare.

Bostäder råder brist på eller icke allt efter som man tager det, men så tillfälliga hyresgäster som badbesökande torde icke få begära att allt ska stå till reds. Den som har stora anspråk, begär större våningar, ser på lägen och andra fördelar, skall nog för närvarande, innan staden helt och hållet repat sig efter senaste årens eldsvådor, hafva svårt, hvaremot den mindre anspråksfulle i hvarje fall torde kunna tillfredsställas. De sista åren har en storartad byggnadsverksamhet bedrifvits, hvadan det icke

torde dröja länge, tills denna skenfagra brist blifvit afhjälpt.

Tillmötesgåendet från stadsbornas sida är så stort, att man för hvarje saison ser exempel på, huru stadsbor, som flytta ut till sina sommarvillor afstå sina våningar i staden åt badgäster.

Utefter promenaden till Kahlhytte brunns- och badanstalt, staden vester om nordmarksbanans station, hafva rätt täcka landthus vuxit upp de senare åren, och der bruka många badgäster inhyra sig, då de hafva fördelen af att bo i brunnens närhet.

Så fjärran torde och borde emellertid icke den tid vara, att döma efter det år efter år ökade antalet brunns- och badgäster vid Kahlhyttan, då brunnsbolaget finner sig föranlåtet att vid själfva brunnen uppföra hotell med restauration, till största bekvämlighet för verkligt sjuka, för hvilka promenaden kan synas lång, om den sker till fots, och besvärlig eller kostsam om den företages i vagn.

Torgtillförseln i Filipstad är ganska riklig, t. o. m. rikligare än i städer af samma folkmängd, och äro torgdagarne tvänne i veckan: onsdagar och lördagar, hvaraf de förstnämnda äro talrikast besökta. De som hålla eget hushåll hafva sålunda god tillgång på lifsförnödenheter af allehanda slag.

Om *inackorderingar* har jag intet annat att säga, än att jag hittills icke förnummit, att månadsspisningen å stads-hotellet eller å s. k. nykterhetsvärdshuset blifvit ett öre dyrare, sedan lifsmedeltullarne och metersystemet infördes.

V.

Sanatorium på Storhöjden.

Strax vid vårens första början öfversvämmades redaktionsbordet af illustrerade, fina, eleganta beskrifningar och program från in- och utländska brunnar och bad. Man studerade dem samvetsgrant, både text och "gubbar", men måste resonera: sådana der vackra saker har Filipstad att bjuda på också — och kanske vackrare, och det bör allmänheten hafva reda på.

Så beslöt man sig för att skrifva denna lilla skizz, som skulle få det särskilda ändamålet att föreslå Storhöjden såsom lämplig plats för ett sanatorium.

Nu anser jag mig i det föregående hafva framhållit så många fördelar, som skulle locka badgäster till Filipstad, att jag utan risk af för många motsägelser kan rycka fram med detta förslag för framtiden.

Bergslagsborna hafva gått nedi bergens inandömen efter der i skapelsens morgonstund nedlagda skatter, de hafva arbetat sig in i fosterjordens malmrika hjärta och visserligen och dess bättre både fäder och söner funnit utkomma nog af till bröd förvandlade stenar; men de hafva derunder i någon mån förgätit, hvilken rikedom ändå ligger uti sköna anletsdrag, en högburen och förnäm panna, de hafva delvis försmått den inkomstkälla, som kan beredas af "höga berg och djupa dalar".

Om det är sant, att "naturen själf helar sjukdom", och man får taga ordet *naturen* så allmänt, att man menar äfven naturen *utom* människan, så måste Storhöjden erbjuda många "kurmedel", verkligt helande och vederqvickande.

Vid foten af Storhöjden, i dalgången mellan ett par från norr till söder löpande, men i norr sammanstötande fjäll skulle sanatorii-byggnaderna uppföras till den angenämaste sommar- och kanske äfven vintervistelse; och man är lifligt öfvertygad om, att der skulle melankoli, hysteri, hypokondri, neurastheni, bleksot, blodbrist och hvad de allt heta det civiliserade samhällets sjukdomar icke trifvas.

Svårmodet skulle blåsas bort af fria vindar, som fylde bröstet med friskaste

af 1,000 personer. Samhället är också för närvarande stad i rask utveckling, i det årligen 4 à 6 och flera gårdar blifvit uppförda.

Anmärkningsvärda byggnader äro: Kyrkan, Bergm.-gården, Lasarettet, Stadshuset, Sparbanken, Folkskolan, Slöjdskolan, Teatern, Elementarläroverket, Apoteket, Sundquistska arbetsanstalten, Filipstads qvarn, Fernebo härads tingshus, Bergsskolan, de tre järnvägsstationerna o. s. v.

Dito industrier: Elektriska bolagets ljus, Bryggeriet, Tobaksfabriken, Stubin-trådfabriken, Kakelugnsfabriken o. s. v. Handlande och handverkare finnas i alla brancher (utom färgeri).

* * *

Följande rader borde ha stått att läsa å sidan 19 i sammanhang med promenadplatserna:

En af de präktigaste promenaderna är gamla hästbanan upp från Daglösens strand förbi tobaksfabriken och till höger om östra Värmlands Järnvägs station upp till Aborrtjärn och Aborrberget, uppför hvilken den gamla hästbanan hade den märkvärdiga lutningen af 1 fot på 4. Det är en utomordentligt vacker och god väg.

* * *

Till sidan 20 före kapitel om klimatiska förhållanden hade bort anföras:

Förutom gudstjänsterna i den vackra kyrkan har man fritt val att höra Ordet förkunnas antingen i Metodisternas kapell vid Storbrogatan eller Missionsföreningens bönehus i Viken.

Tvänne goodtemplarloger "Filip" och "Termænius" öppna sin famn mot besökande goodtemplarordensmedlemmar.

VII.

Slutord.

Ändamålet med denna lilla skizz har varit att väcka uppmärksamhet på Filipstad i egenskap af kurort, och jag hoppas att i någon mån hafva nått detta ändamål.

Af hvad jag anför't har en del varit så att säga råmaterial, som behöfver mänsklig verksamhet för att blifva rätt njutbart: Storhöjden väntar sanatorium och sommarvillor kring sina sluttningar.

Att jag skrifvit ofullständigt och möjligen illa ordnat materialet, bör ej förvåna, då man vet att dessa blad skrifvits på en redaktionsbyrå, d. v. s. på ett rum, som i hvarje stund genljuder af de mest skilda "ännen".

Jag passar på att tillönska den redan befintliga brunns- och badanstalten vid Filipstad, näml. Kahlhyttan, så stort antal brunns- och badgäster, som den i allo, genom prissbillighet, präktiga anordningar, omtänksam styrelse och kamrer, förtroendeingifvande och human läkare samt erkänt dugliga baderskor, ovillkorligen förtjänar.

Bästa sättet att öfvertyga sig om tillförlitligheten af min uppsats torde vara att på ort och ställe göra sina iakttagelser.

luft, och lifslusten skulle vakna vid klingande fjällbäck och jublande fogelsång.

Jag antar, att Ni är led vid hela världen, strängt taget är mänskligheten icke mycket att skryta af heller, denna afundsamma, täflande och skröpliga myrstack, men här uppe på Storhöjden är Ni — höjd öfver mänskligheten och kan "blunda för all verdens våda".

Ni känner det trångt och tryckande i Eder arbetsverkstad under vintern, det må nu vara på kontoret eller i embetsverket, och de dagliga små- eller stora bestyren liksom klämma ihop Er, så bröstet sjunker in och ryggen blir krokig, men kan Ni slå Er lös för sommaren och komma till fjälls, så skall Ni känna Er ung på nytt, så skall Ni få andrum mellan berg och berg och utsigt från öster till vester, blifva en yngling till lefnadslust och mod och hopp.

På Storhöjden skulle man jämt så mycket man ville få se mänskligheten.

Och det skulle bli en ypperlig "*terrängkuranstalt*" för dem som lida i andningsorganer eller "fortkomstledamöter".

Ni kan få systematiskt ordna era spatserturer både med afseende på längd, backar upp och ned och med afseende på luften. Ni kan göra Er andfådd efter recept, varm, trött o. s. v. efter dito. Ni kan få så godt som jämn

spatserväg genom tät, ung och doftande granskog och Ni kan få branter att klättra i upp till de luftiga höjderna.

Jag vill icke onödigtvis förlänga denna skizz, men anbefalla förslaget åt fackmannen och kapitalet.

Tillsvidare får man väl vara nöjd med Storhöjden såsom en lämplig ort för utflykter ned ifrån staden, men lifligt öfvertygad derom kan man vara, att sommarvillori Storhöjdens dalsänkningar skulle finna många afnämare, och att kapital som derpå nedlades skulle godt förräntas.

VI.

Historiska anteckningar.

Filipstad erhöll sina ursprungliga privilegier den 6 april 1611 och uppkallades efter konung Carl IX:s yngste son hertig Carl Filip. Och staden tillväxte med sådan fart af "hvarjehanda slägtom och tungomålom", att den första stora eldsvådan, som inträffade 1694 eller 83 år efter anläggningen, fann 85 gårdar att ödelägga.

Underligare öden än Filipstad torde ingen annan svensk stad äga.

Med afseende på nämnda eldsvådan skrifver en samtida tecknare af stadens historia: "Sådan olycka, som gemen-

ligen plägar väcka medlidande hjärtan och hjälpsamma händer, hade här en helt stridig verkan, ty höglofl. kongl. bergskollegium skyndade att anmäla den stora skada, som bergverken skulle taga, om de förolyckade tillätes att uppbygga sina gårdar.“

Det var — skogsbrist man sköt skulden på, och staden frantogs verkligen sina privilegier, hvarjämte invånarne utvisades!

Men Filipstad hade i långliga tider utgjort den naturliga mötesplatsen för bergsmännen i östra, norra och vestra bergslagerna samt bönderna söder ifrån och gick icke så lätt att utrota.

1720 skänkte konung Fredrik staden köpingsrättigheter samt tillät att 50 hushåll skulle få qvarbo härstädes och 7 år efteråt ökades dessa med 10.

Man finner att filipstadsborna denna tid sökte förena sig till samma "hushåll" så många som möjligt, "men för alla kunde icke beredas rum" heter det, och sedan klagomål anförts från bergsbefälet, hitkommenderades kapten Clas Gegerhorn med ett kompani soldater att utdrifva de öfvertaliga hushållen.

Det var 1724. "Murarne blefvo då nedrefne, dörrarne borttagne, och hustrur, som nyligen fallit i barnsäng blefvo till-

lika med späda barnen utburna på vretarne, hvilken åtgärd ej skall varit mindre grämande för de exequerande än för dem, som måste skiljas vid sina egendommar och goda som sparf ifrån ax, och ho skulle icke röras till medlidande öfver sådan medfart i fredliga tider?"

(Citatet återfinnes i stadens arkiv.)

1760 och 1770 härjades staden ytterligare af stora eldsvådor.

De ursprungliga privilegierna äro rätt kuriösa. Man får t. ex. veta att Vekhyttan gafs staden till "mulbete", och att "ingen adelsman, prest, ryttare eller knekt fick köpa jord, hus eller tomt i staden".

Ett kongl. bref af 3 maj 1814 stadfäste att ingen fick i Filipstad idka handel eller handverk utan att ega skogsrep, hvaraf handlande och handverkare skulle ha bestämdt antal. Detta upphäfdes emellertid 1835. Och året derpå fick staden magistrat, rådstufvurätt, borgmästare och rådmän.

I slutet af 1780:talet uppgick de i staden mantalskrifnes antal till 364 personer, 1815 till 551, 1842 till 1,109, 1870 till 2,216, 1875 till 2,584 och 1889 till 3,130 personer.

* * *

Filipstad har alltså i äldsta mäns minne nära nog 6:dubblats och på de senare 20 åren vunnit en ökning i folkmängd

FÖRLOFNINGS-

*och Vigselringar samt sorteradt lager
af Guld-, Silfver- & Talmi-arbeten
till nedsatt pris hos*

A. W. Lefrén.

GUST. KÖRDEL & C:o

I FILIPSTAD

rekommenderar

sitt välsorterade lager af in- och
utländska *Viner*

RAK- & FRISÉRSALONG
(invid Stadshuset).

J. V. Lagerstedt.

J. E. Källströms
BAGERI & PRESTGÄSTAFFÄR
(Kungsgatan och Vikgatan)
rekommenderas.

C. W. BOBÄCK,

FILIPSTAD.

Vägg- & Fickur

*Urkedjor, Medaljonger, Nycklar o. Berlocker,
Glasögon & Pincenez m. m. Ur repareras till
nedsatt pris.*

*Pelsvaror, Hattar, Mössor, Handskar, Tofflor samt
allt hvad till en ordnad Bundtmakeriaffär hörer.*

Uti

Beda Lundblads

MODE- & MANUFAKTURHANDEL

Dam- & Barnhattar, Klädningstyger, Svepningar,
Handskar, Vantar, Krås, Galanterivaror & Sybe-
hör m. m.

Största lager af

Tapisserier, Garner, Stramalj, Mönster, Monte-
ringsartiklar.

A. G. OLSSON,

Bageri, Konditori,

Mjöl- & Pressjäst-Affär.

*För brunnsgäster bröd särskildt efter
beställning. Telefon n:o 67.*

Matvaruhandeln.

Handverksgatan n:o 22

rekommenderas

ADAM JANSSON.

Uti

OTTO LINDBERGS

MANUFAKTUR-MAGASIN

I FILIPSTAD

erbjudes det mest välsorterade och största lagret
på platsen af:

Svarta och Kulörta klädningstyger,

SCHALAR,

Paraplyer & Parasoller,

Obs.! Största lagret på platsen.

☛ Goda varor!

Billiga priser! ☛

Otto Lindberg.

Karl Knutsson

Filipstad,
Stortorget,

försäljer till lägsta priser:

Alla sorters goda och friska
Specerier, Delikatesser,
Viner och Cigarrer.

Kostymtyger

*från Drags och Bergsbro Aktiebolag,
Bomulls och Linneväfnader*

Jägerskjortor, Kalsonger,
Handskar o. Halsdukar m. m.

Goda Cigarrer,

i förening med billigt pris, försäljas
hos

FILIP SUNDIN,

Kontor i samma lokal som kruthandeln.

ANNA LEWENHAGEN.

*Klädningsstyger, Bomullsväfnader, Tri-
cotvaror (deribland ylleskjortor och kal-
songer), Garner.*

Svepningsartiklar.

Sybehörsartiklar, Spetsar, Krås, Handskar, Van-
tar, Rosetter, Halsdukar.

Aseptin, (af egen tillverkning), Parfymor, Två-
ler, Bukettpapper och Blomsterkort m. m.

C. F. LÖFSTRÖM

rekommenderar: Kappor, Manskläder, Klädningstyger, Korderojer, Besättningsartiklar, Parasoller, Hattar, Schalar, Tricotlif m. m. till billiga priser.

KOMMISSIONSLAGER

af

Aktiebol. D. Carnegie & C:nis *porter*, samt försäljer dessutom *Eldfast tegel, Lera, Cement, Kalk, Landbruksredskap*, m. m.

Karl Rådström.

A. O. ENEBORG

FILIPSTAD,

Ständigt lager af finare *Kostym-, Palletå-, Byx- & Västtyger*
i nyaste mönster.

Beställningar utföras punktligt.

A. F. Björkman

Filipstad,

Smakfullt och välsorteradt lager af
Vägg- & Fickur,

Talmiurkedjor, Berlocker, Medaljonger, Nycklar, Glasögon och Pincenez.

Justeringar och reparationer af alla sorters Ur
sker häst och billigast hos

A. F. Björkman.

Uti

A. Nordströms Jernkramhandel

FILIPSTAD.

Försäljes: Husqvarna symaskiner, gevär och gjutgods, Näfvevarns patenterade vattenvärmare och kokspisar. Assuranssprutor, Byggnadssmidan, Landtbruksredskaper m. m.

Filipstads

Kakelfabriks-Aktiebolag

rekommenderar

sin tillverkning af hvitglacerade kakelugnar, tillverkade af 1:ma Upsala-lera.

Värmlandbergs Boktryckeri,

nyanlagdt och försedt med modernaste stilar, ornamenten och infattningar, utför till billigaste priser alla slags tryckarbeten.

Franz Petersson.

VÄRMLANDSBERG,

Tidning för Filipstad, bergslagera och Värmland, är ortens mest anlitade nyhets- och annons-tidning.

Annonsspris 8 öre petitrad,

F. P. Rydelius.

Bronellska Bokhandeln

FILIPSTAD.

All ny utkommande literatur

Skrifmaterialier & Kortvaror

Cigarretter,

Parfymer,

Aseptin

för öfrigt allt som till en välsorterad Bokhandel hörer.

Filipstad

Bronellska Bokhandeln.